

Kloosterkerk

24 april 2022 – dienst met cantate 'Wir danken dir. Gott, wir danken dir' (BWV 29)

– ds. Rienk Lanooy – Psalm 85 en Matteüs 5,1-12

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via <https://youtu.be/WsWdzV3ZA6c>

Gebed om ontferming

Wat is het kostbaar
dat er een huis is
als dit
waar we
– ontworteld
als we kunnen zijn –
voor even thuis komen
onder een blauw dak
tussen stevige pilaren
in helder licht
om rust te vinden
om onszelf
in ogenschouw te nemen:
wie we zijn
en wat we doen
en waarom –
dat de stilte
de muziek
de woorden
ons daarin
tot gids zijn
en U daarin
tegenwoordig bent
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat is het kostbaar
dat wij
niet alleen zijn
maar deel uitmaken
van een groter verband
van mensen
naast ons
maar
we weten ook
hoe lastig dat kan zijn
wanneer vriendschappen
onder druk staan
relaties
niet standhouden
als families
verdeeld raken
en we niet weten
hoe het tij te keren –
dat dit huis
dit uur
ons helpt te bezinnen
waar het werkelijk
om gaat
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat is het kostbaar
dat deze kleine planeet
in dat oneindige heelal
onze woonplaats is
maar niet zelden
maken wij een bende
van het huis van de aarde:
vrede wordt geminacht
en gerechtigheid
is er niet voor iedereen
waarheid is een algoritme
en liefde
wordt veel gevraagd
maar weinig gegeven.
O God,
wat is het kostbaar
dat U ons roept
weliswaar niet zelden
als een roepende in de woestijn
maar toch: ons roept
om mens te zijn naar uw hart
trouw aan uw wereld
en wie er wonen
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de cantate en de lezingen

De cantate van deze zondag is een zog. Ratswahlkantate, of misschien is het beter te spreken van een Ratswechselkantate. In Leipzig was Bach niet alleen in dienst van de kerk, maar ook van de stad. Ook politieke plechtigheden diende hij op te luisteren met geestelijke muziek. Dat gold ook die van de wisseling van het stadsbestuur. Ieder jaar werd, uit de dertig voor het leven benoemde raadsleden een derde deel, een fractie van tien personen, 'regerend' verklaard en de overigen 'rustend'. De laatsten werden alleen geraadpleegd in crisissituaties. Democratisch gekozen volksvertegenwoordigers kende men nog niet, wel de gewoonte om voor de overheid te bidden. Dat doet de cantate dan ook in ruime mate en ze gaat daarin terug op oude bijbelteksten waaronder die van Psalm 85 (vert. Huub Oosterhuis). Aansluitend klinken woorden van Jezus, de zaligsprekingen uit de Bergrede.

Preek

Er moet meer gezoend worden.

Ik weet het: misschien bent u in deze post-coronatijd – en laten we hopen dat het 'post' is en blijft – een van die mensen die het als een van de positieve bijwerkingen van de afgelopen periode beschouwen: dat er niet meer altijd en overal gekust hoeft te worden. Columnist Ben

Tiggelaar had er al eerder afscheid van genomen: 'Zakelijk zoenen? Ik stop ermee', stond er een paar jaar geleden boven een van zijn schrijfsels. Wie ben ik om daar iets van te vinden. En toch: er moet meer gezoend worden, maar dan anders. Er moet meer gezoend worden op de manier waarop dat straks in de cantate onder woorden wordt gebracht door de bas in het eerste recitatief: *der Treue die den Frieden küsst – de trouw die de vrede kust, moet voortdurend gerechtigheid ontmoeten*. Deze woorden staan er niet toevallig. In meerdere van zijn Ratswechsellkantates gebruikt Bach (beter: zijn onbekende tekstdichter) die beeldspraak van de kus. Blijkbaar is het een aansprekend beeld.

Maar het is niet alleen een aansprekend, het is ook een heel oud beeld. De woorden uit de cantate gaan namelijk terug op de tekst die eerder klonk, dat oude lied van Israël, psalm 85. Ook daar wordt gekust: *Laat zo de wereld worden: kussen van ontferming en trouw, zoenen van recht en vrede* – vertaalt Huub Oosterhuis. *Uit de aarde bloeit de waarheid op*. Het draait er om vier grondwoorden: Liefde, waarheid, gerechtigheid en vrede. Zij worden er voorgesteld als levende wezens, want ze kunnen elkaar aanraken, ontmoeten, omhelzen, kussen. En wie wel eens kust, weet dat dat om toewending vraagt. Je moet je naar de ander buigen, je wang toekeren, je hoofd of je mond, hoe dan ook: de kus vraagt erom dat je in beweging komt.

En dat is het waar het in die psalm om gaat, om beweging. Die vier grondwoorden moeten samenkomen, ze horen bij elkaar, ze kunnen niet zonder elkaar. Waar alleen de liefde wordt gevierd, waar alles met de mantel der liefde wordt bedekt, kan de waarheid het onderspit delven en wie de lieve vrede boven alles stelt, kan de gerechtigheid te kort doen. Waar het alleen maar draait om dé waarheid gaat het er liefdeloos aan toe en waar het uitsluitend om gerechtigheid gaat, verdwijnt de barmhartigheid. Liefde zonder waarheid is loos, waarheid zonder liefde koud. Vrede zonder gerechtigheid houdt geen stand en gerechtigheid zonder vrede kan gewelddadige trekjes krijgen.

En daarom wekt de dichter van het lied deze vier tot leven zodat ze elkaar kunnen omarmen, kussen, zoals mensen dat doen. Want hoe mooi en schoon ook de liefde, de waarheid, het recht en de vrede zijn, als ze niet concreet worden, menselijk, als ze niet gaan leven in wat mensen doen en laten, blijven het mooie, maar levenloze en abstracte begrippen. Ze zullen handen en voeten moeten krijgen in wat mensen in hun dagelijks leven doen en laten. Dat moet in het politieke leven, maar niet minder in de familie- en vriendenkring, op het werk of waar dan ook mensen samenkomen. Ze krijgen pas betekenis als ze zich naar elkaar kunnen toewenden en elkaar kunnen kussen met de kus van de bemoediging, van de aanvaarding, van de verwondering, van de versterking, en waar nodig: van de terechtwijzing.

Maar lukt ons dat, gewone mensen van vlees en bloed? Er is een oude Joods legende (Midrasj) die vertelt hoe de Eeuwige in gesprek is met de engelen over de schepping van de mens. Hij is in dubio: zal ik het wel doen, mensen scheppen, of zal ik het niet doen. En de engelen geven raad. Sommigen van hen zeggen: doe het maar, en anderen zeggen: doe het niet, er komt alleen maar narigheid van. De engel van de liefde zegt: doe het maar, schep de mens, want zo zal zij allerlei daden van liefde kunnen doen. Maar de engel van de waarheid zegt: doe maar niet, schep de mens maar niet, want als het er op aankomt spreekt hij niet de waarheid – later onderzoek moet deze engel gelijk geven: mensen liegen zo'n keer of twee à drie per dag, mannen 3x meer dan vrouwen. En de derde engel, die van de gerechtigheid, zegt: ik zou de mensen scheppen, want zo zullen ze gerechtigheid op aarde kunnen brengen, maar de engel van de vrede aarzelt: doe maar niet, want de mens wil altijd weer vechten – en er is geen later onderzoek voor nodig om te zien hoe de vrede telkens weer, ook nu weer, zo dichtbij huis, zo dichtbij het gevoel, geschonden wordt, verloochend wordt met die andere kus, de Judaskus van het verraad.

De legende vertelt van de dubbelheid van de mens. Hij deugt en hij deugt niet, zij kent de toppen van schoonheid en wetenschap, van de muziek van Bach en de ongekende voorspoed waar sommigen in kunnen leven. Denk aan het beeld van het slot van de psalm: *Overvloed staat op de akker, regen valt op zijn tijd, vruchten dragen de bomen, rozen dragen de rotsen: in zo'n land wil je zijn.* Maar diezelfde mens houdt huis onder zijn naasten, schept de chaos van Marioepol, de leugen van een gerechtvaardigde oorlog, de wanhoop van de vluchtende mens. Soms denk je: Had de Eeuwige de schepping niet beter op de vijfde dag kunnen beëindigen en op de sombere dagen van het bestaan denk je: Ach, als de Eeuwige het niet had gedaan, dan doen wij het zelf wel: een einde maken aan een leefbare wereld.

En toch... uiteindelijk, zo vertelt de legende, doorbreekt de Eeuwige de impasse door de waarheid naar de aarde te verbannen. En zo zijn liefde en gerechtigheid in de meerderheid en schept God de mens. De engelen pruttelen nog wat na: hoe kan de Eeuwige zo met de waarheid omgaan door haar te verbannen, ja, stuk te gooien op de aarde. Maar wat blijkt: eenmaal op de aarde bloeit de waarheid uit duizenden kleine stukjes op, in ieder mens kom je er iets van tegen. Niemand heeft de ene waarheid in pacht, maar niemand is er tegelijkertijd voorgoed van vervreemd. Soms is dat laatste moeilijk te zien: als je overtuigt bent van je eigen gelijk, je eigen waarheid, is er maar weinig ruimte voor die van de ander, maar ieder mens mag worden gehoord. Alleen waar mensen elkaar werkelijk ontmoeten, omarmen, kussen, bloeit uit de aarde de waarheid op. En zo bouwen wij samen aan de wereld van de toekomst. Waar de één vrede roept, roept de ander gerechtigheid, en waar de ander liefde zegt, zegt de één: maar niet zonder waarheid.

Zou het de stadsbestuurders van Leipzig hebben geïnspireerd, die woorden uit de cantate dat recht en vrede elkaar kussen en waarheid en liefde elkaar omhelzen als het aan de Eeuwige ligt? We weten het niet, maar de vraag is misschien vooral een vraag aan ons. Zijn wij er door geraakt? De cantate zingt en speelt over de dankbaarheid voor al het goede dat aan mensen gegeven is. En ze bidt om zegen, in het bijzonder voor wie leiding geven aan de stad: *zegen hen die gehoorzaam zijn* zingt de sopraan in haar aria. Dat klinkt ons als Nederlanders misschien niet zo als muziek in de oren, gehoorzaam zijn. Maar het gaat in de ware godsdienst, in de goede politiek, in het echte leven nooit om kadaverdiscipline, om gedwee te volgen wat een ander zegt. Het gaat in gehoorzaamheid – letterlijk – om het juiste horen: naar wie of wat luister je? Wie of wat is leidend in je bestaan, wat maakt werkelijk gelukkig, zoals de zaligsprekingen het vertellen? Of in de taal van die oude psalm: tot wie wend je je? En de dichter zegt: het mooie is, voordat wij ons tot de vrede, de liefde, het recht en de waarheid hebben gewend, hen hebben omhelsd en gekust, hebben zij dat al bij ons gedaan: *Gij keerde u om naar ons toe. Gij legde uw argwaan af. Roep ons opnieuw tot leven... Liefde, herstel ons in ere.* En wie daar iets van ervaren heeft, van die vreemde, dragende grond onder je bestaan, wie daar met vallen en opstaan zijn vertrouwen op stelt, die kan ook hopen op en werken aan datgene wat de dichter verder bidt: *Buig ons toe naar elkaar, keer onze trage harten dat wij zonder wantrouwen ieder mens tegemoet zullen gaan open en vredelievend.*

Anders gezegd: er moet meer gezoend worden. Joseph Conrad, de Pools-Engels schrijver (1857-1924) zei eens: 'Zoenen zijn de overblijfselen van het paradijs' ('Kisses are the remnants of paradise'), dus waar recht en vrede elkaar kussen en liefde en waarheid elkaar omhelzen; daar is een stukje paradijs op aarde.

Mogen het vele stukjes zijn, blijven en worden, om te beginnen in de plaats waar wij wonen en werken en ons sterk maken voor een liefdevolle, rechtvaardige, vreedrijke en waarachtige stad of dorp. Dat we er werken aan de toekomst en ondertussen dankbaar zijn voor al het goede dat er is. Wir danken dir, Gott, wir danken dir. AMEN

bronnen:

Huub Oosterhuis, *150 psalmen vrij*, Utrecht: Ten Have 2011

Hans-Joachim Kraus, *Psalmen*, Neukirchen: Neukirchener Verlag 2003

G. Begrich/J. Uhle-Wettler, *Vergessene Texte, Band 3: Mit den Psalmen durch das Kirchenjahr*, Stuttgart 2003 – waarin opgenomen de Midrasj uit Bereshit Rabba, 8:8

Gebeden, stil gebed

Muziek zon vrede in de stad een huis als dit er is veel om dankbaar voor te zijn trouwe God, en er is goede reden om er dankbaar voor te zijn want vanzelfsprekend is het niet te kunnen wonen in een land als het onze.	voor onderlinge samenhang voor wie ten ondergaan in de hardheid van het bestaan voor wie geconfronteerd worden met onrecht liefdeloosheid strijd en leugen we bidden in het bijzonder voor de daklozen de vluchtelingen voor wie eenzaam zijn voor wie aangewezen zijn op de ander dat wij niet vallen uit elkaars genade maar elkaar – en misschien wel eerst onszelf – vinden aanvaarden liefhebben en waar nodig liefdevol bijsturen.	maar bakens van hoop zijn voor wie er binnenlopen Als we onze gedachten verder laten afdwalen komen er ook beelden voor ogen van de strijd verder weg We bidden voor mensen in Oekraïne en uit Oekraïne vanwege die krankzinnige oorlog die zo verwoestend om zich heen blijft slaan. Dat er wijsheid neerdaalt in de harten van wie aan de touwtjes trekken en dat wij hier doen wat nodig is voor wie een veilig heenkomen zoeken.
Juist daarom is er ook alle reden om te denken aan wat er anders kan allereerst op de plek waar we leven en daarom bidden we voor hen die hun tijd hun kennis hun betrokkenheid inzetten om dit land op te bouwen we bidden vandaag in het bijzonder voor wie zich inzetten in het locale bestuur dat zij zich laten leiden door wat goed is voor de gehele samenleving	Wij bidden voor de kerken en voor al die andere geloofsgemeenschappen in de steden en dorpen waar wij wonen dat zij geen bastionnen van geslotenheid	Wij bidden voor... en voor alle mensen die uw nabijheid zoeken omdat ze ziek zijn een geliefde missen vertrouwen missen in de ander en in zichzelf En in de stilte van dit moment leggen we voor u neer wat ons verder bezighoudt...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!